

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ю. В. ОВОД

У сучасній цивілізації освіта як суспільне явище виконує функцію передавання знань, задоволення потреб людства кваліфікованими кадрами. Україна також не може залишатися осторонь глобальних світових тенденцій розвитку освітнього простору, однією з найважливіших серед яких є використання інформаційних технологій, спрямоване на особистісно-орієнтоване навчання, на створення умов для здійснення неперервного професійного вдосконалення особистості протягом усього життя [1].

Система педагогічної освіти, яка має спрямованість на перспективу, повинна надати майбутнім соціальним педагогам можливість здобуття знань і набуття вмінь, які дозволять орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, ефективно застосовувати засоби та методи доступу до інформаційних ресурсів та інформаційних комунікацій, практично використовувати сучасні педагогічні технології.

Вихід із цієї ситуації вбачається у широкому впровадженні дистанційного навчання у систему педагогічної освіти. Незважаючи на численні дослідження, досить актуальною залишається проблема розвитку предметно-орієнтованої компетентності соціальних педагогів за допомогою засобів дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. Ця проблема висвітлена у працях передових вітчизняних науковців, таких як В. В. Олійник, В. М. Кухаренко, П. В. Дмитренко, Ю. А. Пасічник, В. О. Гравіт та ін. Розвиток електронних засобів дистанційного навчання був розглянутий у роботах таких вчених, як О. П. Околепов, Е. Г. Скібіцький, О. Б. Тищенко, В. П. Вебер та інших, розвинутий ними і впроваджений у навчальний процес навчальних закладів.

Метою статті є висвітлення нових форм, засобів і прийомів підготовки майбутніх соціальних педагогів, що є актуальною педагогічною проблемою, а дослідження, спрямовані на пошуки способів її вирішення, такими, результати яких можуть бути використані для наукового обґрунтування розробки, створення та впровадження нових, більш ефективних, організаційних форм, методів і засобів навчання.

На сьогодні вже сформовано певну науково-теоретичну базу в галузі дистанційної освіти; визначено основні поняття, принципи, забезпечення дистанційного навчання, напрями розвитку дистанційної освіти; створено певну нормативно-правову базу дистанційної освіти.

Становлення інформаційного суспільства потребує від системи освіти адекватності змінам, що відбуваються у природі і суспільстві, усьому навколишньому середовищі, відповідності зростаючому обсягу інформації, стрімкому розвитку нових інформаційних технологій. У зв'язку з цим на зміну парадигми "підтримуючої" чи "просвітительської" освіти прийшла інноваційна парадигма освіти, найважливішою складовою якої стала ідея "освіти протягом усього життя" або неперервної освіти [3].

Неперервне навчання, яке сьогодні є необхідною передумовою підвищення професійної майстерності, неможливе без наявності у соціальних педагогів достатнього рівня володіння програмно-апаратними засобами, вмінь використання сервісів мережі Інтернет для пошуку інформації.

Отже, можна відзначити певні протиріччя між вимогами до рівня підготовки соціальних педагогів і неможливістю ефективного забезпечення цього процесу в рамках існуючої системи освіти.

Наявність сформульованих вище протиріч між сучасними суспільними вимогами до результатів навчання соціальних педагогів і можливостями традиційної системи зумовлює необхідність удосконалення існуючої системи, зокрема передбачає наступне: необхідність підвищення рівня професійно-комунікативної підготовки соціальних педагогів, які повинні ефективно виконувати свої професійні обов'язки та для того, щоб навчання було ефективним та відповідало сучасним вимогам [1, 3]; потребу у створенні та впровадженні моделі розвитку професійної майстерності, яка б відповідала сучасній парадигмі освіти; необхідність забезпечення більш ефективного використання навчального часу в закладах освіти [5.] виникнення нових, достатньо ефективних сучасних засобів та технологій навчання, які можуть бути впроваджені у навчальний процес тільки після розробки та впровадження відповідних науково обґрунтованих методичних рекомендацій [2, 5, 6].

Підвищення ефективності навчання соціальних педагогів у закладах освіти може бути досягнуте за допомогою педагогічно доцільного та науково обґрунтованого впровадження у навчально-виховний процес сукупності засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Поліпшення результатів навчання досягається за рахунок індивідуалізації навчання, стимулювання засвоєння навчального матеріалу, посилення мотивації завдяки застосуванню активних методів навчання, забезпечення доступності передового педагогічного досвіду.

З метою розроблення технологій дистанційного навчання та застосування їх в освітньому процесі Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України створено Український центр дистанційної освіти.

Певні кроки у розвитку та впровадженні дистанційних технологій у навчальний процес зроблені у багатьох навчальних закладах, організаціях та установах України, де накопичені науково-методичний, кадровий та виробничий потенціал, інформаційні ресурси та технології, існує телекомунікаційна інфраструктура. Але переважна більшість навчальних закладів, організацій та установ, які використовують або намагаються використовувати технології дистанційного навчання, потребують об'єднання їх зусиль та зусиль державних інституцій щодо: прискорення цього процесу; координації дій, нормативно-правової захищеності; надання дистанційній освіті статусу рівноцінної з очною, заочною, екстернатом форми навчання; скорочення інтелектуальних, матеріальних та фінансових витрат на впровадження і розвиток дистанційної освіти.

Для забезпечення зазначених потреб, а також системності, комплексності і узгодженості дій у реформуванні освітньої системи у напрямку встановлення дистанційної освіти необхідна державна підтримка – створення, впровадження і розвиток національної системи дистанційної освіти в Україні (СДО), яка стане частиною освітньої системи України та буде інтегруватись в Європейський та світовий освітній простір.

Головною метою створення СДО є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту.

Соціальне значення СДО полягає у можливості позитивного впливу на вирішення таких проблем, як: підвищення рівня освіченості суспільства і якості освіти, реалізація потреб населення в освітніх послугах, підвищення соціальної і професійної мобільності населення, його підприємницької і соціальної активності; збереження та поновлення знань, кадрового і матеріально-технічного потенціалу, що накопичені вітчизняною системою освіти; формування єдиного освітнього простору в рамках усього світового співтовариства.

При створенні системи дистанційної освіти необхідно у повному обсязі використати накопичений у вищій школі України науково методичний потенціал, інформаційні ресурси та технології, досвід у здійсненні дистанційного навчання, існуючу спеціалізовану телекомунікаційну інфраструктуру та мережу вищих навчальних закладів України. При цьому потрібно забезпечити ефективне об'єднання зусиль Українського центру дистанційної освіти, вищих навчальних закладів та інших освітніх установ і організацій.

В Україні має бути створена така система дистанційної освіти, яка б реалізовувала такі принципи: безперервність, демократизація, інтеграція, глобалізація та інші.

Глобальний процес інформатизації суспільства є домінуючим видом діяльності у сфері суспільного виробництва, де на перший план виходять збір, накопичення, створення, обробка, зберігання та передавання інформації сучасними комп'ютерними і комунікаційними засобами.

З огляду на це, інтеграція інформаційних комп'ютерних і освітніх технологій повинна стати новим етапом їх ефективнішого впровадження в систему української освіти.

У 80–90-ті рр. ХХ ст. масове виробництво недорогих персональних комп'ютерів, технічні характеристики яких постійно поліпшувалися, зумовило різке зростання темпів інформатизації.

У сфері навчання, особливо з появою операційної системи Windows, відкрилися нові можливості. Головними з них стали доступність діалогового спілкування в інтерактивних програмах і можливість широкого використання графіки (малюнків, схем, діаграм, креслень, карт, фотографій). Застосування графічних ілюстрацій у навчальних комп'ютерних системах дозволяє на новому рівні передавати інформацію студенту і покращувати її розуміння.

Подальший розвиток комп'ютерних технологій в останнє десятиліття надав технічні і програмні новинки, дуже перспективні для освітніх цілей. Насамперед – це пристрої для роботи з компакт-дисками – CD-DVD-ROM, що дозволяють зосередити великі обсяги інформації на невеликому і недорогому носіїві.

Підвищена продуктивність персональних комп'ютерів зробила можливим достатньо широке застосування технологій мультимедіа. Справді, сучасне навчання вже важко уявити без технології мультимедіа (англ. *multimedia* – багатокомпонентне середовище), яка дозволяє використовувати текст, графіку, відео і мультиплікацію в режимі діалогу і тим самим розширює сфери застосування комп'ютера в навчальному процесі. З'являється можливість суміщати теоретичний і демонстраційний матеріали. Тестові завдання вже не обмежуються словесним формулюванням, а можуть бути цілим відеосюжетом.

Нові можливості для створення електронних навчальних засобів відкрила в 90-ті рр. гіпертекстова технологія – це сукупність різноманітної інформації, яка може розташовуватися не тільки в різних файлах, а і на різних комп'ютерах.

Однією з актуальних задач інформатизації освіти є класифікація електронних засобів навчання.

За методичним призначенням їх можна розподілити на: навчальні – повідомляють знання, формують вміння, навички навчальної або практичної діяльності, забезпечуючи необхідний рівень засвоєння; тренажери – призначені для відпрацювання різного роду вмінь і навичок, повторення або закріплення пройденого матеріалу; контролюючі – призначені для контролю або самоконтролю рівня оволодіння навчальним матеріалом; інформаційно-пошукові і інформаційно-довідкові – повідомляють відомості, формують уміння і навички по систематизації інформації; демонстраційні – візуалізують об'єкти, явища, процеси з метою їх дослідження і вивчення; імітаційні – представляють певний аспект реальності для вивчення його структурних або функціональних характеристик; лабораторні – дозволяють проводити віддалені експерименти на реальному устаткуванні; моделюючі – дозволяють моделювати об'єкти, явища, процеси з метою їх дослідження; розрахункові – автоматизують різні розрахунки й інші рутинні операції; навчально-ігрові – призначені для створення навчальних ситуацій, діяльність студентів, у яких реалізується в ігровій формі.

Електронні засоби навчання можна класифікувати залежно від форми організації заняття: рекомендовані для застосування в ході проведення лекцій, лабораторних занять, практичних занять, науково-дослідної роботи, самопідготовки, курсового і дипломного проектування, заліків і іспитів.

Залежно від дидактичної націленості електронні засоби навчання можуть бути орієнтовані на формування знань, повідомлення відомостей, формування умінь, закріплення знань, контроль рівня навченості, узагальнення, вдосконалення знань, умінь і навичок.

За формою викладу матеріалу електронні засоби навчання можуть поділятися на конвекційні, програмовані, проблемні, комбіновані (універсальні) [4].

Електронний підручник залежно від задуму викладача може займати будь-яку з вище перерахованих позицій у класифікації електронних засобів навчання. Підсумовуючи усі ознаки електронного підручника, спробуємо надати узагальнююче визначення цьому поняттю.

Електронний підручник – це основний електронний засіб навчання, який створюється на високому науковому і методичному рівні, містить систематизований матеріал із відповідної науково-практичної галузі знань, забезпечує творче й активне оволодіння студентами знаннями, уміннями і навичками в цій області, безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання за допомогою використання сукупності графічної, текстової, цифрової, мовної, музичної, відео-, фото- й іншої інформації.

Нашу увагу привертає також зарубіжний педагогічний досвід застосування електронних засобів навчання у професійній діяльності викладача. Використання комп'ютерів у навчальному процесі відбувається за багатьма напрямками:

як засіб індивідуалізації навчання. За допомогою завдань та індивідуальної роботи студента з комп'ютером досягають значних успіхів у засвоєнні матеріалу. Адже комп'ютер фіксує всі етапи його роботи, оцінює її. Викладач має змогу будь-коли проаналізувати його дії;

як джерело інформації. Через комп'ютер можна отримувати величезну кількість інформації, яку викладач може використовувати в навчальному процесі. Але комп'ютерна інформація не повинна замінювати підручник, книги, інші джерела знань;

як засіб оцінювання, обліку та реєстрації знань. Для цього використовують програми з контрольними та екзаменаційними питаннями, відповідями на них та нормативами оцінювання кожної відповіді. Комп'ютер не тільки оцінює відповіді, а й видає рекомендації щодо виправлення помилок;

як засіб творчої діяльності студентів. Сучасне програмне забезпечення комп'ютерів дає змогу студентам творчо працювати;

текстовий редактор – замінює друкарську машинку, маючи значно більше функцій (вибір шрифту, його розміру, кольору, розміщення друкованого тексту, корекція написаного, заміна блоків тексту);

графічний редактор – сприяє розвитку художніх навичок, допомагає у кресленні, проектуванні; музичний редактор – дає змогу писати музику для будь-якого інструмента, оркестру;

як засіб заохочення до навчання в ігровій формі. Робота на комп'ютері стимулює успішне виконання навчального завдання, як дослідницький пошук, тип мислення; забезпечує тренінг у певному виді діяльності;

як засіб допомоги студентам з дефектами фізичного і розумового розвитку. Передусім він є засобом комунікації студента із зовнішнім світом. Для таких студентів розробляють спеціальні програми, які враховують особливості їх розумової діяльності, допомагають ефективному навчанню.

Інформатизація навчання потребує від викладачів та студентів комп'ютерної грамотності, що передбачає: знання основних понять інформатики та комп'ютерної техніки; знання сучасних операційних систем та їх основних команд; знання сучасних операційних середовищ загального призначення та їх функцій; уміння працювати хоча б в одному текстовому редакторі; опанування алгоритмами, мовами, пакетами програмування; використання прикладних програм утилітарного призначення.

Робота студентів із комп'ютерною технікою забезпечує: підвищення інтересу й загальної мотивації до навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу; індивідуалізацію навчання: кожен працює в режимі, який його задовольняє; об'єктивність контролю; активізацію навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подачі інформації, змагання студентів з машиною та з собою, прагненню отримати вищу оцінку; формування вмінь та навичок для різноманітної творчої діяльності; виховання інформаційної культури; оволодіння навичками оперативного прийняття рішень у складній ситуації; доступ студентів до банків інформації, можливість оперативно отримувати необхідну інформацію.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що проблема вибору ефективних електронних засобів навчання й надалі залишатиметься актуальною в системі педагогічної науки, доповнюючи склад перспективних напрямків досліджень. Її вирішення вимагає проведення подальших теоретичних досліджень. Для цього ж потрібно здійснити низку практичних реформ, у тому числі із масштабнішим залученням використання інформаційних технологій у системі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (курси підвищення кваліфікації, самоосвіта), тим самим вжити заходів щодо підвищення рівня інформаційної культури педагогічного працівника.

Дистанційне навчання передбачає організацію навчального процесу викладачем, розроблення навчальної програми, орієнтованої на самостійну роботу учня або студента, який, перебуваючи на значній відстані від викладача, має змогу будь-коли почати діалог за допомогою телекомунікаційних або інших засобів.

Список використаної літератури:

1. Алексенюк А. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – К., 2000.
2. Беляев М. И. и др. Основы концепции создания образовательных электронных изданий // Федеральная целевая программа "Развитие единой образовательной информационной среды". Министерство образования РФ. – М., 2002. – С. 24–50.
3. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП "Компас", 1997. – 64 с.
4. Гузеев В. В. Образовательная технология ТОГИС – обучение в глобальных информационных сетях // Школьные технологии. – 2000. – № 5. – С. 243–248
5. Клокар Н. І. Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти : теорія і практика : науково-методичний посібник. – Біла Церква : КОІПОПК, 2004. – 296 с.
6. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротинко Н. Г. Дистанційне навчання. Умови застосування / за ред. проф. Кухаренка В. М. – Харків : ХГПУ, 2001. – 282 с.
7. Палтишев М. М. Педагогічна майстерність і шляхи її досягнення. – К., 2000.
8. Сущенко А. В. Реалізація гуманітарного потенціалу вчителів у сучасному педагогічному процесі // Рідна школа. – 2005. – № 1.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент О. І. Москалюк.